

культурними особливостями носіїв мови, норми поведінки та етикету, розуміння й адекватне використання їх у процесі спілкування; *дискурсивну компетенцію* або здатність складати цілісні, зв'язні та логічні висловлювання відповідно до необхідного функціонального стилю спілкування професійної комунікації; *соціальну компетенцію* або готовність і бажання працювати з іншими, впевненість у собі, здатність подолати існуючу професійну проблему [3; 4].

Спираючись на комунікативний підхід до навчання, кожен викладач намагається розробити максимально ефективну методичну систему формування комунікативної компетенції студентів, застосовуючи, як правило, нові інформаційно-комунікаційні технології і відкриваючи студентам нові горизонти у формуванні їхніх професійних знань, навичок і вмінь. В процесі професійно-орієнтованого навчання студенти отримують доступ до широкого ряду різних інформаційних ресурсів, інтерактивних програм, презентацій, ігор, сайтів глобальної мережі Інтернет.

Особистісно-орієнтований підхід до професійно-орієнтованого навчання базується на інтересі викладача до індивідуально-психологічних особливостей студентів, цілеспрямованому розвитку цих особливостей з метою загальнокультурного, особистісного розвитку студентів, що розглядаються як члени однієї команди [2, с. 10]. Даний підхід спрямований на формування у студентів активного самостійного мислення як необхідної професійної якості, креативності, вміння не просто запам'ятовувати і довільно повторювати, а застосовувати професійні знання, навички та вміння на практиці, здатності самостійно планувати дії, передбачати можливі варіанти вирішення професійних викликів, вибирати засоби та варіанти їхньої реалізації. Крім того, у студентів в даному випадку виникає можливість реалізувати свої професійно затребувані навички, вміння та приховані таланти [8, с. 46].

Діяльнісний підхід до професійно-орієнтованого навчання пов'язаний із використанням так званих діяльнісних завдань, що виникають на основі ігрового, імітаційного та вільного спілкування. У результаті створюються умови для розвитку когнітивного мислення, набувається спонтанний професійний досвід [1, с. 23]. Діяльнісний підхід до професійно-орієнтованого навчання тісно пов'язаний з особистісно-орієнтованим підходом, що означає, що ядром пізнавальної активності на заняттях є не наставник, який передає свій професійний досвід, а студенти [5, с. 67].

Текстовий або текстоорієнтований підхід до професійно-орієнтованого навчання все частіше вважається, останнім часом, найбільш адекватним підходом до навчання, оскільки орієнтований на зближення студентів з умовами реального перекладу в конкретній ситуації професійної комунікації [7]. Професійно-орієнтоване навчання перекладу на основі текстоорієнтованого підходу ґрунтується на принципі лінгвістичної підготовленості учня до перекладу професійної комунікації, мовної компетенції студентів як рідною мовою (мовою перекладу), так і іноземною (мовою оригіналу). Текстоорієнтований підхід не заважає проводити і поглиблену, детальну роботу над окремими мовними та лінгвокультурологічними поняттями, що представляють особливі складності в процесі міжкультурної комунікації. Даний підхід оптимальний при навчанні перекладу в сучасних умовах інтеграції, оскільки текст – це оптимальна інтегративна одиниця навчання як мови в цілому, так і видам мовленнєвої діяльності і перекладу зокрема [7, с. 12]. При цьому кожен окремий текст розглядається як єдність певного, обумовленого конкретно професійною сферою смислового змісту і його закінченого формального вираження, що залежить від реальних умов перекладу.

Таким чином, специфіка професійно-орієнтованого навчання обумовлена, насамперед, необхідністю розвитку когнітивних навичок, причому спеціальність перекладача професійної комунікації передбачає необхідність розвитку когнітивних навичок і вмінь не тільки у лінгвістиці, а й у тій професійній сфері, в рамках якої даному студенту доведеться працювати по закінченні мовного вузу. Професійно-орієнтоване навчання в даний час все частіше спирається на комунікативний або комунікативно-компетентний, культурологічний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, когнітивний або функціонально-пізнавальний та текстовий або текстоорієнтований підходи, що допомагають розвинути лексичний запас студентів, стимулювати їхнє когнітивне мислення для пошуку і виявлення еквівалентної версії перекладу економічних текстів.

Література:

1. Годунов Б. П. Функционально-познавательный подход к обучению иностранным языкам как педагогической специальности: статьи и доклады / Б. П. Годунов. – Сыктывкар : Коми пед. ин-т, 2010. – 130 с.
2. Давиденко Е. С. Личностно ориентированный подход к обучению понимания смысла иноязычного художественного текста: Дис. канд. пед. наук. – Таганрог, 2003. – 180 с.
3. Елухина Н.В. Устный контроль при коммуникативно-направленном подходе к обучению иностранным языкам / Н. В. Елухина // Иностранные языки в школе. – 1991. – № 3. – С. 45–49.
4. Еремин Ю. В. Теоретические основы профессионально-коммуникативной подготовки будущего учителя в условиях педагогического университета (предметная область иностранный язык): Дис. д-ра. пед. наук. – СПб, 2001.
5. Колшанский Г. В. Статьи разных лет. Коммуникативно-деятельностный подход к обучению языкам на основе идей Г.В. Колшанского / Г. В. Колшанский. – М. : МГЛУ, 2006. – 402 с.
6. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
7. Радушинская И. Н. Текстоориентированный подход к обучению профессиональному общению иностранных учащихся творческих вузов (на примере обучения будущих актеров и режиссеров): Дис. канд. пед. наук. – М., 2007.
8. Сериков В. В. Личностно ориентированный подход в образовании: концепция и технология / В. В. Сериков. – Волгоград : Перемена, 1994. – 152 с.
9. Чиркина М. И. Анализ практики юридического и финансово-экономического перевода / М. И. Чиркина. // Мосты: журн. переводчиков. – 2007. – № 1. – С. 39–44.

УДК 372.881.111.1 + 378.147

Т. В. Шиян,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

КРОС-КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

У статті виокремлено функцію та шляхи впровадження крос-культурного компоненту у викладання англійської для спеціальних цілей студентам нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Ключові слова: англійська для спеціальних цілей, аналіз потреб, змішане навчання, інтеграція змісту та мови, масові відкриті онлайн курси.

CROSS-CULTURAL COMPONENT IN TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES

The article describes function and ways of introduction a cross-cultural component into teaching of English for specific purposes to students of non-linguistics department. It is determined that needs analysis should include situations of encounter with the representatives of the same profession from a different culture. As far as English is not native to both sides, it is considered a medium of interaction between cultures. Thus, the main focus of ESP course should be strategies of behavior, attitudes, and skills to interpret non-verbal signs, ability to be understood by the representatives of other cultures and negotiate with them rather than vocabulary and grammar. Among the main ways to construct an ESP course are CLIL approach, blended learning, use of online resources, data from corpus, materials of MOOC courses.

Key words: ESP, needs analysis, blended learning, CLIL, MOOCs.

КРОСС-КУЛЬТУРНЫЙ КОМПОНЕНТ В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ

В статье рассматривается функция и пути внедрения кросс-культурного компонента в преподавание английского языка для специальных целей студентам нефилологических специальностей высших учебных заведений.

Ключевые слова: английский для специальных целей, анализ потребностей, смешанное обучение, интеграция содержания и языка, массовые открытые онлайн курсы.

Вступ. Процеси глобалізації характеризуються посиленням використанням англійської як мови високих технологій та міжнародного працевлаштування. Володіння англійською надає фахівцям можливість долучатися до сфер бізнесу, науки та технологій, що є їхньою основною освітньою та професійною метою. Така ситуація вимагає перегляду мети, завдань та методів викладання англійської для спеціальних цілей з урахуванням потреби підготувати висококваліфікованих спеціалістів до активної та мобільної участі в інноваційних процесах, міжкультурної ділової комунікації у професійно-орієнтованих сферах. Одним з важливих шляхів трансформації змісту викладання англійської мови для спеціальних цілей є його оновлення крос-культурним компонентом, оскільки недостатня крос-культурна підготовка є головною причиною невдач у ситуаціях міжкультурної професійної взаємодії.

Аналіз досліджень та публікацій. Ідея про збагачення курсів з вивчення іноземної мови культурологічним та лінгвокраїнознавчим змістом з'явилася завдяки усвідомленню того, що засвоюючи мову, людина одночасно проникає в нову для себе культуру, яка зберігається в мові [4.; 8; 5, с. 17] Забезпечити міжкультурне спілкування та взаєморозуміння, таким чином, можливо, коли інша культура постає не як система знань, а як корисний інструмент для розуміння іншого. У результаті в особистості формується комунікативна компетенція, «в середині якої усі мовні знання і досвід є складниками, та в якій мови переплітаються і взаємодіють» [1, с.18]. Зміст сучасних освітніх програм з іноземної мови переважно орієнтовується на використання знань, а не на розширення інформаційного простору [3], зазначається, що розвиток комунікативних навичок повинен відбуватися через «занурення» в культуру іншої країни, поглиблення лінгвокраїнознавчих знань [2]. Метою впровадження крос-культурного компоненту у викладання англійської мови є формування вмінь особистості використовувати іноземну мову у її соціально-культурному контексті, як реальний і повноцінний засіб спілкування [7].

Формулювання мети статті та завдань. Метою нашої розвідки є виокремити та охарактеризувати шляхи впровадження крос-культурного компоненту у викладання англійської мови для спеціальних цілей студентам вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу статті. Поняття мови для професійного спілкування з'явилася у 60-х – на початку 70-х років, коли англійська встановила свій міжнародний статус, а у промислових, бізнесових, політичних та інших сферах відбулося звуження професійної спеціалізації. Освітні заклади, зокрема ті, що готують майбутніх фахівців, мали адаптуватися до нових умов. Англійська для спеціальних цілей (ESP) визначається як підхід, а не як продукт [Hutchinson, T. & Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes: A Learning-centered Approach*. Cambridge: CUP С.19] Зарубіжні та вітчизняні дослідники ESP вказують на важливе зміщення акценту з викладання та вивчення на оволодіння мовою. Неабияку роль тут відіграли політичні процеси (побудова нового світу після Холодної війни), розвиток лінгвістики, психології та педагогіки. У центрі навчального процесу постали потреби та вимоги тих, хто вивчає мову, їхня професійна та освітня мета. Вивчення потреб студентів стало головним у методиці викладання англійської, і мовні програми та курси, які враховували ці потреби, виявилися досить успішними.

У теперішній час, ESP охоплює декілька варіацій: EOP – англійська для професійних цілей та EAP – англійська для академічних цілей. Поширення спеціалізованих словників, підручників та методичних вказівок для викладання англійської у різних сферах (економіка, менеджмент, туризм, медицина, комп'ютерна технологія) свідчить про значний розвиток ESP.

Якщо на початку розвитку ESP мовні курси мали на меті розвиток лінгвістичної компетенції (вивчення спеціалізованої термінології, мовних функцій, граматико-перекладний метод), то вже у 80-х роках минулого століття комунікативний підхід, який змінив пріоритет з лінгвістичної на комунікативну компетенцію, став основним у розробці ESP курсів. Ефективні ESP курси та автори підручників дбають про потреби студентів, особливо тих, хто не має професійної практики та не розуміють, які мовні компетенції будуть необхідні їм у майбутній професійній діяльності. Такі ситуації необхідно ретельно аналізувати, і саме вони є частиною аналізу потреб і враховуються значною мірою у розробці курсу чи підручника з ESP.

Очевидно, необхідним елементом аналізу потреб студентів є припущення того, що вони у своїй професійній діяльності стикатимуться з представниками своєї професії з інших культур, для яких англійська є не рідною. Вона слугуватиме як посередник між культурами, тому змістом мовних курсів має бути не лише спеціальний вокабуляр та граматичні структури, а й стратегії поведінки, ставлення, вміння інтерпретувати невербальні знаки, здатність бути зрозумілим для представника іншої культури та налагодити з ним контакт.

Підхід, за якого студент, його потреби та вимоги знаходяться у центрі педагогічного процесу, має наступні ознаки у викладанні ESP курсів: 1) матеріал програми заснований на мотивах навчання студентів; 2) курси більш інтенсивні – студенти бажають досягнути певного рівня компетенції за короткий проміжок часу; 3) пріоритет надається завданням, які імітують реальні професійні ситуації; 4) викладання відбувається у формі спрямування, підтримки, сприяння, допомоги; 5) мова є не метою, а засобом; 6) завдання є інтелектуально складнішими; 7) студенти мають більше автономії; 8) студенти мають більшу відповідальність за результати навчання.

Формування крос-культурної компетенції студентів у процесі вивчення ESP відбувається завдяки інтеграції змісту й мови (CLIL), використанню навчальних кейс-стаді, онлайн ресурсів. Суттєвий внесок у конструювання курсів ESP роблять корпусні дослідження, спрямовані на визначення найбільш поширених словосполучень, фраз, термінів, акронімів, які складають тезаурус фахівця з певної сфери діяльності.

CLIL підхід до викладання англійської мови був значною мірою підтриманий Мовним відділом Ради Європи, оскільки він дозволяв сформувати мовні компетентності, адаптувати різний матеріал для різних груп студентів з певними навчальними та професійними потребами [6]. Це покладає підвищені зобов'язання на викладача мови, оскільки він, крім мовно-методичної підготовки, має бути обізнаним у фаховому предметі, на якому спеціалізуються студенти. Програма навчального курсу Англійська для спеціальних цілей стає більш інтегрованою та координованою, викладачі мови тісніше співпрацюють з колегами – викладачами спеціальних дисциплін з метою надати релевантний, автентичний матеріал.

На разі все більше вітчизняних університетів приймають на навчання студентів з інших країн, тому англійська мова стає мовою викладання фахових дисциплін. У зв'язку з цим студенти набувають мовних компетентностей завдяки необхідності її використання для інших професійних цілей: читання спеціальної літератури англійською мовою, написання творчих та наукових есе, публікації результатів наукового дослідження, проведення презентацій тощо.

Відбір фахових навчальних текстів здійснюється із врахуванням їхньої професійної спрямованості та змістового наповнення. Наявність термінологічних одиниць, жанрова репрезентативність та змістова доступність мають стати основними критеріями відбору текстів, опрацювання яких має наслідувати ті техніки, які використовує фахівець у своїй професійній діяльності: пошук інформації, перегляд, ознайомлення із змістом, його вивчення.

З огляду на необхідність впровадження крос-культурного елементу у викладання англійської для спеціальних цілей, вважаємо, що головним критерієм відбору навчального тексту є його автентичність. Автентичним є текст, створений носіями мови, що відібраний з іншомовних джерел та не є спеціально адаптований. Такий текст відображає природне використання мови та не призначений для навчальних цілей.

У процесі інтеграції мови та змісту відбувається формування усіх чотирьох типів знання, визначених Л.Андерсоном та Д.Кратвоєм: фактичне знання (знання фактів, термінології); концептуальне знання (знання правил, теорії, моделей, процесів); процесуальне знання (здатність виконувати специфічні завдання та вирішувати проблеми); мета-когнітивні знання (розуміння навчальних стратегій, важливості навчання впродовж життя тощо). Останні три є необхідними у навчальному процесі вищої школи і роблять його ефективним та змістовним.

Крос-культурний компонент у викладанні англійської для спеціальних цілей розвиває аналітичне та творче мислення студентів, формує навички вирішувати проблеми та приймати рішення, вміння оцінювати та прогнозувати. Крос-культурний компонент реалізується, зокрема, через впровадження навчальних кейсів. Метод case study значно поширений у викладанні психології, права, економіки та менеджменту, тому його доцільно використовувати у викладанні англійської для спеціальних цілей.

Навчальний кейс презентує реальну проблему, у процесі вирішення якої відбувається формування усіх видів мовної та мовленнєвої діяльності, а також презентаційних, діалогових вмінь. До того ж, кейс виконує неабияку мотивуючу функцію – студенти занурюються у вирішення реалістичних та реальних завдань. Викладач має можливість доповнити кейс новими письмовими та усними завданнями, а студенти використовують мову, релевантну для реальних професійних ситуацій.

Впровадження методу кейсів вимагає професійного мислення, знання правил та процедур, аналітичних вмінь. Він вимагає багато часу на підготовку та проведення, втім ефективність виправдовує затрати.

Багато хто з викладачів англійської для спеціальних цілей заохочують студентів до використання онлайн ресурсів. Тексти професійного спрямування, документальні фільми, кейси, статті у якісних фахових журналах, веб-сайти компаній, відео кліпи збільшують взаємодію студентів з автентичними матеріалами. Нові навчальні комплекси з ESP включають, окрім підручника, робочої книги, матеріалів для вчителя, друкованого зошита, ще й електронний компонент для студентів. Він дозволяє викладачу організувати навчальний матеріал, надавати миттєвий зворотній зв'язок, моніторити успішність кожного. Змішане навчання має також переваги для студента – більш інтенсивне вивчення мови, гнучкість, взаємодія з навчальним матеріалом.

Масивні відкриті онлайн курси (MOOCs) є потужним джерелом збагачення студентів новітніми розробками, ідеями у сфері своєї професійної діяльності. Більшість курсів на навчальних онлайн платформах Coursera, EdX, FutureLearn викладаються спеціалістами англійською мовою, виконання завдань вимагає інтеграції мовних вмінь та знань з дисципліни. До того ж, формат участі у курсі передбачає співпрацю слухачів між собою. Поділ на групи відбувається за змістом обговорення, а не за приналежністю до певної культури, тому студенти мають можливість взаємодіяти з представниками різних культур. Стикаючись із проблемним питанням, додаючи коментарі у блогах, студенти добирають необхідні стратегії та поведінку, щоб досягти позитивного результату.

Висновок. Збагачення ESP курсів крос-культурним компонентом є важливим елементом їхнього оновлення. Актуальним залишаються питання щодо релевантності дидактичних матеріалів, які необхідно постійно оновлювати, використання онлайн технологій, вивчення даних корпусної лінгвістики.

Література:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт. – 2003. – 273 с.
2. Крос-культурний підхід у викладанні іноземної мови у вищому навчальному закладі / В. Б. Коновалова, В.М. Мирошниченко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2013. – № 69(1042). – С. 57–61
3. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт. : С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін.; Київ. держ. лінгв. ун-т та ін. – К. : Британська рада, 2001. – 245 с.
4. Садохин А. П. Введение в теорию межкультурной коммуникации: монография / А. П. Садохин. – М. : Высш. шк., 2005. – 310 с.
5. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова – М., 2004. – С. 17.
6. Guide for the development and implementation of curricula for plurilingual and intercultural education. Council of Europe. – September 2010. – 100 p
7. Samovar L. MacDaniel Communication between cultures Canada / L. Samovar, R. Porter. – Wadsworth, 2009. – 496 p.
8. Trager G. Culture and Communication; A Model and Analysis / G. Trager, E. Hall // Explorations and Communication. – 1994. – № 3. – С. 32–38.